

Mudželiti u Sarajevu

tekst preuzet iz:

Kreševljaković, Hamdija. Izabrana djela. Knj. 2. Sarajevo :
"Veselin Masleša", 1991, str. 224-228.

ISBN 86-21-00505-0

Mudželiti ili knjigovesci bili su nekada brojniji esnaf u Sarajevu. Još danas za-
vu se u čaršiji dvije ulice *Mudželiti* i *Mali mudželiti*, u kojima su ovi obrtnici radi
još do kraja prošlog stoljeća. Riječ mudželit, pravo *mudžellid* izvedena je od arap-
ske riječi *džild*, koja znači koža, korice i svezak.

Mudželitska se čaršija formirala uglavnom s dvije strane Ajasbegova hamam
i oko Gazi Husrevbegove džamije i njegova imareta.

Osim knjigovezačkog posla bavili su se ovi obrtnici i kartonažom, izradom
tzv. šarenih fenjera (lampiona), mukavi (valjak od kartona u koji bi se oko fitilj
salio loj, a to bi, pored svijeća, služilo za rasvjetu džamija) i prepisivanjem i prodajom
knjiga, onda prodajom papira i drugog pisaćeg pribora.

Alat im je bio džilde (šivačica – Heftlade), mendele (preša), nož, turpija i maskala.
Kako ovaj nož nije obrezivao knjige poput današnjih noževa, to bi se rez iz-
ravnao turpijom a ponekad i staklom. Maskala je služila za falcanje a bila je od ko-
sti. Ako je mudželit bio i prepisivač knjiga, onda je imao i pisaći pribor: kalem, d-
vit ili kurkumu (tintarnicu), rihku, kalentreš i mitku. Kalemi su bili od trske, koj-
se zarezivala naročitim nožem, zvanim kalentreš, a pošto bi se zarezala, kalem bi s-
još dotjerao na mitki, koja je od kosti, da bude pogodan za pisanje. U ono do-
bije bilo posušila, pa se pismo posipalo kovačinom ili kakvim drugim praškom, ko-
je stajao u posudi od porculana ili pečene gline (slično bibernici) zvanoj rihka i
riha.

Rad ovih mudželita bio je vrlo solidan, što se vidi po knjigama koje su pisan-
i prepisivane u Sarajevu, i bez svake sumnje, ovdje i korićene. Ali naši su mudželi
popravljali i uvezivali knjige koje su uvožene s Istoka. Pri šivanju knjiga mnogo s-
pažnje posvećivalo tzv. širazi (Kapitalband). Korice su se uvijek pravile od debelo
kartona i prevlačile kožom ili raznobojnim papirom; ali sam našao i knjiga kojim
su korice drvene, od tanke daske. Često se na koricama nalazi utisnut lakov orna-
ment, ponekad i pozlaćen, što dokazuje da se već i onda polagalo na lijepu oprem-
knjige. Prilikom raznih svečanosti bila je mudželitska čaršija uvijek najljepše deke-
risana, pa je u onda bila čitava senzacija.

¹⁷ Arhiv: E. Kadica broj 338

¹⁸ Sadržaj: str. 76

U već često spominjanom defteru od 1528–1530. nema ovih obrtnika. Prvi put se spominju godine 1557. Neki *Hasan*, sin Mustafin, prvi je po imenu poznati mudželit u Sarajevu. On je bio dužan Hadži-Ibrahimu, sinu Hadži-Inehanovu, 8.000 akči od espapa i 3.000 akči od zajma, a za nj je jamčio nazir Islam, sin Balijin, i kako on nije platio vjerovniku, ovaj je tužio jamca a sud ga je osudio da plati i naredio muzuru da dug utjera.¹⁸⁷

Nešto prije 1634. a možda i 1610, spjevao je jedan Sarajlija pjesmu na turskom jeziku u kojoj slavi svoj rodni grad. Među istaknutim osobama spominje i nekog *Memi-halifu* za koga kaže da je predstavnik mudželita („mudželidler seri“). Biće da je ovaj Memi bio čehaja ovoga esnafa i značajna osoba našeg grada. Titula *halifu* kaže da je bio nešto bolje obrazovan čovjek.¹⁸⁸

Iz jednog kupoprodajnog ugovora od kraja muharema 1065 (početak prosinca 1684) znamo da je mudželit *Kurt Čelebija* imao jedno zemljište u Koševi i da ga je prodao. Na toj je ispravi, pored drugih svjedoka, potpisano i pet mudželita.¹⁸⁹

Našao sam i nešto podataka o imovnom stanju mudželita iz druge polovine XVIII stoljeća. Po ostavini mudželita *Hadži-Ibrahima*, sina Ahmedova, stanovnika Ferhadije mahale, koji je poginuo na vojni s Rusima prije 25. šabana 1185 (3. XII 1771), vidi se da je bio i mudželit i trgovac, dok je *Mustafa*, sin Hasanov, iz Ali-pašine mahale, bio mudželit i prepisivač. U njegovu dućanu obavljen je popis 19. I 1188 (1. V 1774). Ukupna imovina prvog procijenjena je na 798.058, a drugog na 56.973 akče.

U Hadži-Ibrahimovu dućanu našlo se:

ogledalo i džedvel tahta (ravnalo)	120 akči
nož	260 akči
sat	3.840 akči
94 kom. novih kalentreša po 161	1.504 akči
54 kom. noževa po 35,5	2.060 akči
4 noža	193 akči
5 kalentreša po 433	2.133 akči
bondžuk	180 akči
širaza	120 akči
229 fildžana po 87	19.923 akči
20 katanaca	620 akči
300 imame (takum)	750 akči
48 kuršum tava	552 akči
mudželitski alat	438 akči
boje	150 akče
akče tahta	38 akči
mermer	240 akči
258 topova bondžuka po 111	28.308 akči

¹⁸⁷ Sidžil broj 129.

¹⁸⁸ O. Mušić, o. c. 581.

¹⁸⁹ Kronika M. E. Kadića.

34 kutije	3.774 akče
kutija u obliku sata	744 akče
13 kesa	793 akči
52 aršina širita po 25	1.312 akči
3 testeta prstenova	923 akče
6 durbina	492 akče
29½ (aršina) čita po 6	1.189 akči
češalj	252 akče
1 oka žice	837 akči
kahveni mlin	360 akči
1½ oka žice po 504	756 akči
10 topova bašlija po 230	2.300 akči
igneluk	303 akče
4.000 oka klinaca po 322	130.000 akči
311 sablji po 127	39.497 akči
200 oka sača po 27	54.000 akči
15 testeta uzendija po 421	6.315 akči
14½ oka dževza – oraščić	1.150 akči
3.631 komada čibuka po 210	14.884 akče
1.300 crnih čibuka 100 kom. po 138	1.664 akče
60 groša u gotovu zemlja u Kobilj Dolu ^c	12.000 akči
zemlja u Sinjevu ^c	12.000 akči
kuća u spomenutoj mahali	144.000 akči
ili 600 groša dućan u Mudželitima	14.400 akči
dućan u Velikom Bezistanu?	

U dućanu Mustafinu zatečeno je slijedeće:

10 testeta papira	420 akči
20 testeta papira	930 akči
2 muhre	184 akči
mendele	30 akči
murećef	242 akče
52 komada berat papira	490 akči
6 testeta papira	108 akči
17 komada kartona	174 akče
top papira	660 akče
28 komada kartona	448 akči

Godine 1769. procijenjena su dva dućana u Mudželitima; jedan na 19.600, a drugi na 28.800 akči.

^c Kobilj Dol je Kasindol kod Sarajeva.

^c selo 11,5 km udaljeno od Pala.

U mudželita Osman-baše, sina Mustafina, iz Kasim Kjatib mahale, zabilježeno je 21. II 1194 (27. I 1780) godine:

6 mendela (presa)	660 akči
muhre tahta	232 akče
varakli papir (staniol)	780 akče
karton	1.400 akči
dućanski namještaj	270 akči
2 mermer taša	1.320 akči
8 topova papira	5.488 akči
1 mendele	564 akče
5 muhurova	360 akči
kuća	36.000 akči
dućan u Mudželitima	48.000 akči
â ukupna imovina je iznosila	202.098 akči ¹⁹⁰

Prednje popise nadopunjuje inventar Salih ef., sina Abdul-Muminova, unuka Sulejmanova, iz Žagrića, od 27. ševala 1204 (10. XI 1790) godine. On je imao svu silu raznog papira, zatim alat u vrijednosti od 840 akči, kubur alat, tj. alat za kapsle i drugo 1.440 akči, mramornu ploču 960, lule za fenjere 150 i „Savti Istambol“ jedna carigr. novina 360 akči.¹⁹¹

U istu svrhu navodim i ostavinu H. Mustafa efendije, sina Hamzina, iz Čoban Hasan mahale,^d od 5. rebiul ahira 1213 (16. IX 1798):

murećef u đulbedanu	426 para
crveni murećef u kutiji	354 pare
murećef u kutiji	174 pare
kurkume (tintarnica)	312 para
15 fenjera	120 para
alat	102 pare
Ukupna imovina iznosila je	54.314 para ¹⁹²

Mudželiti su imali svoj esnaf. Između 1775. i 1789. spominju se ove ćehaje: Mula Avdija Vehabija, Džino, Mula Mustafa Prozorac i Mula Jusuf Prozorac.

Neki su mudželiti obavljali i neke službe, naročito vjerske. Mudželit Ibrahim bio je duže vremena imam u džamiji Hodže-Kemaludina i odrekao se te službe početkom redžeba 1183. godine.^e

¹⁹⁰ Sidžil 29, str. 65.

¹⁹¹ Sidžil 31, str. 201 i 203. Istambul savti (Glas Carigrada) su novine koje su tvoj lje prodavane i s ovim ćehajama vezi biti Bašeskiina bilješka o popisu novina u Sarajevu.

¹⁹² Sidžil 38, str. 101.

^d Sada ulica Tome Masarika.

^e Sidžil 31, X 1769. godine.

Nigdje ne nađoh broja majstora u ovome esnafu, ali sudeći po prostoru što ga zauzimaju one dvije ulice, moglo je ovdje biti 30–35 dućana. Najveći broj tih dućana propao je u požaru od 1879. Broj dućana dokazom je da su ovi obrtnici imali dosta posla i da su Sarajlije bili ljubitelji knjige. U Sarajevu je bilo do 60 mekteba, 3–4 medrese, 2–3 javne i više privatnih biblioteka.

Interesantno je da su svi mudželiti bili naobraženi i dobro pismeni i bili su sigurno najinteligentniji obrtnici u tadanjem Sarajevu.

U Mudželitima su imali svoje dućane i oni kojima je pisanje i prepisivanje bilo stalno zanimanje. Pisali su zapise (amulete) ili, kako se ovdje kaže, zapisivali su hamajlije, molbe, tužbe, pisma, levhe itd. Gledajući te knjige i sastavke, vidimo da je ovdje bilo savršenih hatata (kaligrafa) u svim vrstama arapskog pisma. Ovaj je obrt cvao u svim zemljama, koje nastavahu muslimani, pa i u Bosni za turske uprave i nakon izuma štampe, jer je prva turska tiskara otvorena u Carigradu tek 1725, a u Sarajevu istom 1866. godine. U Mudželitima je imao svoj dućan najpoznatiji sarajevski kroničar Mula Mustafa Bašeskija i tu je on marljivo i na svoj način bilježio razne događaje u ovom gradu od 1756–1802, a time je za lokalnu povijest stekao neprocjenjivih zasluga. Bio je i pjesnik. U privatnim rukama i po raznim bibliotekama (Zemaljski muzej, Orijentalni institut, Gazi Husrevbegova biblioteka) i u zbirci orijentalnih rukopisa Jugoslavenske akademije u Zagrebu čuva se lijep broj u Sarajevu pisanih i prepisanih knjiga. Bilo je ovih prepisivača knjiga i izvan ove čaršije, a mnogi su radili i kod svoje kuće.

Bašeskija je zabilježio u svom nekrologiju 1214 (1799) smrt bekrije Mustafe, pisca levhi, jedinih ukrasa zidova onovremenih muslimanskih kuća, kojih ima i danas u kućama i džamijama. Levhe su manje ili poveće table, na kojima je kićenim arapskim pismom napisana koja rečenica iz Kur'ana ili kakva mudra izreka. U istom se nekrologiju spominje više hatata (kaligrafa) i prepisivača Kur'ana: Mula Ahmed Sahanija, Hasan ef. Misirlija, Hadži-Hafiz Kalajdžić i dr. Najznamenitiji prepisivač Kur'ana bio je imam Careve džamije Ibrahim, sin Hadži-Muhamedov, Sarajlija. Više od šezdeset puta prepisao je Kur'an. U Hadži-Mujage Merhemića ima jedan primjerak na kome stoji da je to šezdeset i prvi, dovršen je 1221 (1806), a valjda nije posljednji jer je Ibrahim živio još četiri godine (umro 1810. u Sarajevu). Bivši imam i hatib iste džamije Hafiz Džemaludin Hadžijahić posjedovao je 54 primjerak pisanog Kur'ana, dovršen 1215 (1800).

Mehmed Ševkija Turabija bio je mudželit, a usto se bavio pisanjem i prepisivanjem knjiga. Prepisao je Ibrahim-Hakijin divan (zbirka pjesama). Prepis je dovršen 29. ševala 1287 (1. II 1870). Sačuvale su se i dvije medžmue (zbirke) raznih pjesama, receptata za zapise i raznih bilježaka, po kojima bi se mogla sastaviti biografija ovog pisara i mudželita. On je prepisao i Fadil-pašin divan. Mudželit Mehmed Ševkija Turabija umro je 1883. godine.

Mudželiti, čizmedžije i neki drugi obrtnici upotrebljavali su pri radu čiriš (lje-pilo) koji su sami proizvodili. Čiriš se donosio i iz Carigrada. Kako mi je pričao H. Muhamedaga Handžić, bila je nekad mala tvornica čiriša u blizini današnje tvornice duhana u Sarajevu i po tome je i prozvan onaj kraj Čirišana.

Prva moderna knjigoveznica otvorena je u Sarajevu 1876. u obitnoj školi ili islahani. Posljednji mudželit staroga kova u Sarajevu bio je Sulejman Harba koji je svoj dućan zatvorio krajem XIX stoljeća.